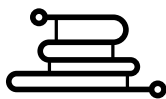

Biblioteka
JANUS

TIM press

Biblioteka

JANUS

Vivek Chibber

KLASNA MATRICA

Socijalna teorija nakon kulturnog obrata

Naslov izvornika

THE CLASS MATRIX

Social Theory after the Cultural Turn

Copyright © 2022 by the President and Fellows of Harvard College

Objavljeno u dogovoru s Harvard University Pressom

© za hrvatsko izdanje:

TIM press d.o.o., Zagreb

tim.press@tim-press.hr

www.tim-press.hr

Sva prava pridržana

ISBN 978-953-369-042-1

Vivek Chibber

KLASNA MATRICA

Socijalna teorija nakon kulturnog obrata

S engleskoga preveo
Matej Čolig

Zagreb, 2024.

Za Erika Olina Wrighta

In memoriam

Primjedba o terminologiji

7

Uvod

9

1 Klasna struktura

29

2 Klasna formacija

51

3 Pristanak, prisila i rezignacija

81

4 Djelovanje, kontingencija i ostalo

117

5 Kako kapitalizam opstaje

151

Bilješke

175

Zahvale

185

Kazalo imena

189

O autoru

191

Primjedba o terminologiji

Jedan od najčešće korištenih pojmova u ovoj knjizi jest „kultura“. Među suvremenim teoretičarima pojam se razumijeva na dva različita načina. Jedna tradicija, koju se najčešće povezuje s Raymondom Williamsom, uzima je u značenju čitavog „načina života“ – raspona društvenih praksi koje razlikuju jednu društvenu formaciju ili jednu epohu od druge. Ovo ne uključuje samo religiju, ideologiju, umjetnosti i književnost nego i političke i ekonomske institucije. Drugo, uže korištenje termina služi se njime kako bi označilo ideologiju, diskurs, normativne kodove i tako dalje – obuhvaćajući interpretativnu dimenziju društvenih praksi. U ovoj knjizi, osim ako nije drukčije navedeno, „kulturu“ i srodne pojmove koristit ću uvijek u *potonjem* smislu. Za to postoji razlog. Jedan od glavnih ciljeva knjige jest odgovoriti na izazove strukturne klasne teorije koje su stvorili zagovornici „kulturnog obrata“. Taj izazov ima smisla jedino ako je „kultura“ shvaćena na taj način – kao što će biti jasno u nastavku knjige. Radi se o praktičnoj odluci, ne o epistemološkom stavu. Čitatelji koji su uvjereni da pojam ne bi trebao biti korišten na ovaj način, svako pojavljivanje „kulture“ mogu slobodno zamijeniti „ideologijom“ ili „diskursom“. Obično ih koristim naizmjenice.

Uvod

Jedan od trajnih problema društvene teorije leži u objašnjenju izvora stabilnosti i konflikta u modernom društvu. Za velik dio dvadesetog stoljeća, možda najutjecajniji pristup ovoj teškoći potekao je iz djela Karla Marxa. Marxovi su argumenti izravno ili neizravno oblikovali dobar dio debate o modernoj političkoj dinamici. Marxov izravan utjecaj proizišao je iz njegovih empirijskih argumenata, među kojima je najvažniji bio taj da stabilnost i konflikti nisu samo supostojeći nego se i podudaraju. Ne radi se samo o tome da moderno društvo sadrži oba elementa nego i o tome da su oni zajedno stvoreni. To je zato što isti mehanizam koji ljude dovodi u stabilne obrasce interakcije također ih zatvara u sukob. Marx je ovu situaciju često opisivao pojmom „kontradikcije“ i njoj srodnim pojmovima – ne u smislu logičke nemogućnosti, nego nepomirljive napetosti.

Za Marxa, mehanizam koji istovremeno stvara stabilnost i konflikt jest klasna struktura. S jedne strane, klasni odnosi u društvu stvaraju osnovu za njegovu reprodukciju kroz vrijeme. To je zato što su, po definiciji, to društveni odnosi koji vladaju stvaranjem dobara i usluga. Što god drugo ljudi radili, oni moraju sudjelovati u oblicima interakcije koje zahtijeva klasna struktura samo kako bi održali tijelo i duh. Klasna struktura društva stoga je izvor društvene stabilnosti zato što su je društveni akteri skloni reproducirati kao preduvjet vlastite dobrobiti. Ipak, s druge strane, klasna je struktura također primarni izvor društvene napetosti. Tome je razlog to što je klasa intrinzično izrabljivačka – dominantne klase do svog prihoda dolaze silom izvlačeći rad iz podređenih skupina. Marx o ovom izvlačenju rada govori kao o eksploataciji, a eksploatacija je ugrađena u proces klasne reprodukcije. Prema tome, iako klasna struktura okuplja

društvene aktere oko njihovih materijalnih potreba, ona ih također zarobljava u sukob jer eksploatacija teži stvaranju otpora. U svojoj najpoznatijoj artikulaciji ovog argumenta, Marx je predvidio da će politička nestabilnost ugrađena u kapitalizam rezultirati njegovim rušenjem od strane radničke klase.

Nije bila mala stvar što je u desetljećima nakon Marxove smrti veći dio Europe bio uzdrman pobunama radničke klase te se mogućnost da će se njegovo predviđanje o nestanku kapitalizma obistiniti činila veoma realnom. Socijalističke su se stranke okrenule marksizmu kao svom vodiču za djelovanje, a deseci milijuna ljudi koji su se sjatili u te organizacije upijali su osnove teorije. Do sredine stoljeća, marksizam je u nekom obliku bio nesumnjivo najraširenija društvena teorija među progresivnim intelektualcima, pri čemu je njegov snažan utjecaj sezao i izvan tog polja. U kolonijalnome svijetu, sličan se proces ukorijenio ondje gdje su se nacionalistički pokreti inspirirali Marxovim antikolonijalizmom i snažnim antiimperijalizmom boljševikā. Generacije antikolonijalnih intelektualaca u marksizmu su našle prirodan okvir ne samo za moralni angažman nego i za svoju političku analizu. Zbog toga su za globalnu ljevicu osnovni elementi teorije do 1960-ih postali neka vrsta zdravog razuma. A eksplozija nove ljevice na kraju desetljeća samo je udahнула nov život u teoriju, proširujući njezin doseg prvi put duboko u akademiju.

Sve je ovo veoma dobro poznato. Također je široko priznato da je ljevica 70-ih počela slabjeti i potom se povlačiti, izazvavši time intelektualnu krizu. Međutim, dok se činilo da se Marxova teorija podudara s rastom klasnih kretanja i prijetnjama kapitalističkoj vladavini, stabilizacija sustava u posljednjem dijelu stoljeća, navala neoliberalne hegemonije, pripitomljavanje organizirane ljevice i dezintegracija Sovjetskog bloka gurali su u suprotnome smjeru. Svi ovi razvoji ne samo da su bili suprotni predviđanjima teorije nego se, što je važnije, i teorija činila neodgovarajućom za njihovo objašnjenje. Anomalije nije bilo teško primijetiti – ako je radnička klasa trebala biti grobar kapitalizma, kako je onda njegov uspon,

koji se činio neminovnim u ranim desetljećima 20. stoljeća, bio zaustavljen sredinom stoljeća? I malo nakon toga, kako su i zašto toliki radnici šutke pristali na Reagana i Thatcher, koji su tako očito bili posvećeni interesima elite? Zašto su radnici bili tako privučeni rasističkim i ksenofobnim ideologijama kada se pretpostavljalo da će se ujediniti oko zajedničkih interesa?

Tradicionalno je ljevičarsko razumijevanje klase sve više dolazilo u pitanje, a sumnje su dublje no ikada prodrle u srž teorije. One su počele Marxovim očekivanjima vezanim uz klasnu formaciju – to jest, uz proces kojim se akteri angažiraju u kolektivnim akcijama oko svojih ekonomskih interesa. Čuven je Marxov opis dvaju momenata prelaska iz „klase po sebi“ u „klasu za sebe“. Njegova je teorija implicirala gladak, čak neizbježan proces kojim bi se ljudi pozicionirani na istu lokaciju unutar klasne strukture okupili i borili za svoje zajedničke interese. Ovaj jasan determinizam kod klasne strukture sada se počeo gledati kao slaba točka teorije. Klase bi moglo biti lako definirati i čak ih strukturno locirati kao ekonomske aktere – kao „klase na papiru“, rečeno Bourdieuovom terminologijom.¹ No nije bilo razloga misliti da će se one nužno ustaliti kao politički entiteti. Marx je jako podcijenio kontingentnost ovog procesa i zbog toga nikada nije adekvatno promislio mehanizme koji zapravo vode transformaciju klasnih struktura u klasnu borbu.

Koje mehanizme je izostavio? Jedan koji se veoma brzo istaknuo bila je *kultura*. Marxova je teorija počivala na dvjema pretpostavkama: prvo, da klasna lokacija akterā stvara skup materijalnih interesa, i, drugo, da će ti interesi potaknuti političku strategiju akterā. No, čak i da je prva tvrdnja bila istinita, druga je izazvala mnoštvo problema. Glavni među njima bio je taj da su akteri interese morali uvidjeti na pravi način kako bi oni služili kao motiv za akciju. Ali ovaj proces – uviđanja i razumijevanja svojih materijalnih interesa – nužno je bio posredovan simboličkim univerzumom koji su akteri nastavali. Klasni bi interesi postali politički djelotvorni samo ako bi prethodno bili prevedeni u prikladne kulturne kodove.

Ovaj je argument bio prvi korak u onome što je postalo poznato kao „kulturni obrat“. On je u društvenoj analizi inicirao tektonski pomak prema važnoj ulozi ideja i značenja u oblikovanju klasa te poslije u društvenim odnosima općenito. Rezultat je u prvim godinama bio vrlo uzbudljiv. Empirijski je izazov bio taj da se prati bezbroj puteva kojima su radnici fenomenološki percipirali sirove empirijske činjenice eksploatacije i dominacije. Nijedan povijesnoistraživački rad nije ovoj agendi služio kao primjer jasnije i briljantnije od djela *Stvaranje engleske radničke klase* Edwarda Thompsona.² Thompsonova je knjiga jednim svojim dijelom bila iskapanje – kako je objasnio, projekt oporavka običnih radnika „od golemog podcjenjivanja budućih naraštaja“.³ No, što je važnije, činilo se da će njome uspjeti riješiti analitičku dilemu – objasniti mehanizme koji sadržavaju poveznicu između ekonomskih interesa i društvene akcije. Za nastajuću novu ljevicu u 1960-ima i 1970-ima, istraživanje popularne kulture – oblikovanja klasne svijesti – bilo je uzbudljivo jer bi otključalo tajnu klasnog oblikovanja.

Ova je verzija kulturnog obrata u mnogim aspektima bila inovacija *unutar* tradicionalnog marksizma. Ona je kulturu uzela kao mehanizam koji je pomogao u objašnjavanju promjenjivosti klasnog oblikovanja. Međutim, ona nije dovela u pitanje osnovnu cjelovitost klasne strukture u ekonomiji i nije propitivala generira li uistinu ta struktura klasne interese. Ono što je kultura učinila jest to da je omogućila, ili, u drugim slučajevima, blokirala, prijevod tih ekonomskih interesa na način koji se poklapao s emocionalnim univerzumom akterā. Kad joj je uloga bila pozitivna, kultura je stvorila svjesnost o nečijem mjestu u klasnoj strukturi i interesima koji se iz njega izvode. Kad je bila negativna, zaustavljala je oblikovanje ove svjesnosti olakšavajući, umjesto toga, integraciju radničke klase u ekonomski sustav. Zaista, rani radovi marksističkog tabora, koji su kasnije štovani kao preteče kulturnog obrata, nikada nisu propitali realnost klasne strukture ili interesa koje je stvarala.

Međutim, implikacije su se uskoro prelele u promišljanje same klasne strukture. Jednom kada se priznalo da je kultura posredovala

pri utjecaju interesā na politiku, prirodno se nametnulo pitanje, zašto samo na politiku? Ako njihova ideologija, religija ili jezik posreduju pri političkim izborima koje čine, zašto također ne bi filtrirali način kojim akteri razumiju svoje ekonomske izbore? Ljudi ne dijele svoje vrijeme na bavljenje ekonomijom tijekom jednog dijela dana, kada bi kultura bila zabranjena, i na političke aktivnosti tijekom njegovog ostatka, kada bi kulturi bilo dopušteno slobodno lutati. Ali naravno, upravo je to ono što je klasična marksistička metafora baze i nadgradnje pretpostavljala. Baza se odnosila na ekonomski temelj društva – njegovu klasnu strukturu – dok je nadgradnja bila domena politike, kulture, prava i sl. Model je dijelio društvo na dva dijela, a dio u kojem se nalazila klasna struktura proglašen je zonom slobodnom od kulture.

Klasna je teorija morala prepoznati da je konstelacija značenja – kako akteri subjektivno tumače vlastite situacije – bila uključena u svaku vrstu društvene akcije i, slijedom toga, u svaku društvenu strukturu, pa tako i klasu. Jednom kada je unesen u razmatranje klasne strukture, implikacije kulturnog obrata bile su duboke. U njegovoj najranijoj fazi, učenjaci su pretpostavili da su Marxovi argumenti o ekonomskoj strukturi u osnovi opravdani; problem se nalazio u njegovu navodnom determinizmu o tome kako je struktura povezana s političkim djelovanjem. Sada je destabilizirajući učinak kulture proširen na samu klasnu strukturu. Tri promjene u promišljanju strukture bile su posebno značajne.

Prva se promjena nalazila u predloženom odnosu između klase strukture i interesā. Klasična je teorija pretpostavila da postoji stabilan odnos između klase kao strukture i materijalnih interesa koje ona stvara. Cijela premisa klasne analize bila je ta da je moguće predvidjeti ekonomske strategije aktera na temelju njihove strukturne lokacije. Međutim, uvođenje kulture sada je potkopalo poimanje da strukture mogu biti poistovječene sa stabilnim skupom interesa. Kao što je Patrick Joyce, jedan od vodećih teoretičara kulturnog obrata, tvrdio, „interesi u ekonomskim uvjetima radnikā nisu nekako zadani, nego *se stvaraju djelovanjem društvenih identiteta*“.⁴

kulturno usisana u kapitalizam, slabeći time latentna proturječna sustava. Mehanizmi su bili različiti – za prve, to se događalo preko djelovanja „kulturne industrije“, dok se kod Marcusea radilo o psihičkim koristima potrošnje. No u oba se slučaja impuls nalazio u smještanju objašnjenja u „nadgradnju“, kako bi to Hall opisao, a ne u samu ekonomsku strukturu.

Poslijeratni intelektualci pronašli su svoje uporište u djelu Antonija Gramscija više nego u bilo kojega drugog teoretičara. Ako je objašnjavanje stabilizacije kapitalizma zahtijevalo analitičku promjenu od ekonomije ka kulturi, onda je Gramscijev rad obećavao ubiranje plodova jer, kako je Norberto Bobbio objasnio, on je bio teoretičar „nadgradnje“ *par excellence*.³⁷ U srži gramšijevskog obrata nalazile su se dvije tvrdnje: jedna koja je generički pripadala intelektualnoj sceni i koja je time omogućila novoj ljevici da Sardinca prepozna kao srodni duh, a druga, specifičnije vezana uz njegov rad, prožimajući ga tako očitom originalnošću.

Gramscijeva je prva tvrdnja bila da, čak ako je Marx i imao pravo pretpostavljajući da je dominantna klasa crpila svoj dohodak iz rada podređenih skupina, to nije dovoljno da se održi politička nadmoć dominantne klase. Da zadrži svoje posjedovanje moći, ona se ne može naprosto osloniti na prisilu ili nasilje. Oni mogu dostajati za kratak period kao korisna sredstva, no dugoročno bi dominantne klase za svoju vladavinu trebale izmamiti pristanak drugih klasa. Ideja da politička moć, čak i u klasnim društvima, ovisi o stjecanju pristanka podređenih grupa bila je uzeta kao značajna inovacija u klasičnom okviru. Kako je Hall ispričao, nastajuća nova ljevica bila je frustrirana marksizmom koji je naslijedila, ali nije još bila spremna u potpunosti ga odbaciti. Htjela je sačuvati njegovo sidrište u klasnoj analizi, čak i u materijalizmu na kojem je potonji počivao, no s oštrijim fokusom na ulogu kulture. Za kohortu tih nastajućih teoretičara bilo je prilično jasno, suprotno predviđanjima njihovih mentora, da je radnička klasa postala voljna sudionica poslijeratnog društvenog poretka – njome se nije vladalo prisilom, već njezinim pristankom. I onda se tu našao Gramsci, Lenjinov i Luxemburgin

suvremenik, tvrdeći istu stvar koju su Hall i njegovi kolege nastojali izraziti.

Gramscijevo davanje prednosti pristanku privuklo je novu ljevicu, a zatim i širu intelektualnu zajednicu, njegovom radu. No ono što ga je lansiralo u središte kulturnog obrata bio je njegov opis načina na koji se osigurava pristanak. U najuobičajenijem čitanju njegova rada, sredstvo kojim je dominantna klasa izmamila pristanak podređenih skupina nalazilo se u *kulturi*. Gramsci je iskoristio Lenjinov poseban stil izražavanja u osvjetljenje Ruske revolucije 1905. godine. U svojim intervencijama u raspravama o strategiji, Lenjin je tvrdio da u zemlji poput Rusije, gdje je industrijski proletarijat činio samo sićušnu manjinu među radnim klasama, on može steći moć samo kroz savez sa seljaštvom. No budući da je seljaštvo bilo zasebna društvena skupina čiji interesi nisu bili identični onima radničke klase, savez je mogao biti stvoren programom koji klase povezuje u slijeđenju zajedničkih ciljeva. Takav bi program privukao seljaštvo radničkoj klasi; čineći to, osigurao bi *ideološku hegemoniju* radničke klase nad seljaštvom.³⁸

U ovome modelu, klasa osigurava svoju hegemoniju nad srodnim klasama mameći njihov pristanak na svoj program i nazor. Nakana je bila opisati *horizontalan* odnos između klasa – ili među eksploatirajućim ili među eksploatiranim klasama. Gramscijeva je inovacija bila proširiti model kako bi opisao *vertikalni* odnos između eksploatatora i eksploatiranih. Inačicu koja je bila najprihvaćenija i koja je time postala konvencionalno razumijevanje Gramscijeva doprinosa veoma je uspješno sažeo Martin Carnoy:

Za [Gramscija] niti sila *niti logika kapitalističke reprodukcije* nisu mogle objasniti pristanak koji je proizvodnja među podređenim klasama uživala. Umjesto toga, *objašnjenje za ovaj pristanak leži u snazi svijesti i ideologije*. (...) Hegemonija uključuje uspješan pokušaj dominantne klase da koristi svoje političko, moralno i intelektualno vodstvo kako bi svoj pogled na svijet utemeljila kao sveobuhvatan i univerzalan te kako bi oblikovala interese i potrebe podređene klase.³⁹

Prema tome, hegemonija se odnosila na stanje stvari u kojima su dominantne klase mogle osigurati svoju vladavinu mameći ideološki pristanak masa. Nije se radilo samo o tome da je ideologija bila sredstvo kojim su potonje artikulirale svoju podređenost sustavu, nego je prije bila mehanizam kojim je podređenost u početku postignuta. S pomoću svog intelektualnog i moralnog vodstva, dominantna je klasa bila u stanju nadići puko izražavanje ili koordiniranje interesa podređenih klasa i mogla je zaista „oblikovati [njihove] interese i potrebe“. Ovo čitanje Gramscija učinilo je da se kod njega obrne uzročni odnos između interesa i ideologije, kako su ga razumjeli klasični marksisti. Dok je za materijaliste ideologija više bila medij preko kojeg su interesi bili artikulirani, ovo čitanje Gramscija obrnulo je taj odnos tako da je ideologija zapravo stvarala interese. Na taj je način ono kulturu smjestilo u samo središte teorije društvene stabilnosti.

Ulomak iz Carnoya značajan je zato što ga on ne predstavlja kao svoje čitanje izvornog teksta. On sažima ono što uzima kao rašireno čitanje sardinskog marksista – vrstu konsenzualnog pogleda, relativno nekontroverznog. Kao što primjećujem u onome što predstoji, postojale su druge interpretacije onoga što je za Gramscija pojam hegemonije uključivao. No malo je razloga za sumnju da Carnoyev prikaz ne sabire najraširenije razumijevanje teorije – hegemonija se osniva na pristanku i pristanak se osigurava kulturom. Ova je tvrdnja vodila plodnom istraživačkom programu diljem moralnih znanosti fokusiranih na to kako mediji, obrazovne institucije, religija i tako dalje sve funkcioniraju u svrhu stvaranja, širenja i obnavljanja ideologija kojima se aktere apsorpira u sustav. Na veoma realan način, uvjerenje rane nove ljevice 1980-ih glede uloge kulture u stabilizaciji kapitalizma postalo je vrsta zdravog razuma. Usprkos tome, pitanje ostaje – je li teorija uvjerljiva?

egalitarna socijalna demokracija bila, još uvijek nema dovoljno „socijalizma“. Osnovna bi ideja bila da su, u preveniranju da socijalna demokracija dosegne razine ekonomske redistribucije koje razumno možemo željeti, ograničenja koja klasna struktura nameće, zapravo, značajna. U tom slučaju za teoriju ne postoji pravi izazov budući da teorija samo predviđa da klasna struktura odbacuje institucije koje podrivaju njezinu osnovnu logiku. S obzirom na to da znamo da je socijalna demokracija bila veoma profitabilna, i da zbog toga nije prijetila kapitalističkim interesima, te da vidimo da je njezina egalitarna tendencija imala stvarne granice, možemo sa sigurnošću ustvrditi da je teorija potvrđena u svojim osnovama: socijalna je demokracija imala podršku klase poslodavaca, kao što to svaki kapitalizam mora imati, i ona ograničava ono što radništvo može zahtijevati, kao što to svaki kapitalizam čini.

Ovaj odgovor ima neke prednosti. Istina je da je socijalna demokracija odbacila ekonomske i političke ishode koji bi bili veoma poželjni, koji bi bili konzistentniji sa široko rasprostranjenim poimanjem pravde i koji bi najvjerojatnije imali znatnu potporu unutar populacije. No, iako je istinit, ovaj argument ne može biti dovoljan za odbacivanje teorijskog izazova. Čini se ponešto dogmatičnim inzistirati na tome da je argument za ograničenja sustava opravdan sve dok je redistributivni režim „još uvijek kapitalizam“. Cijeli smisao izazova jest u tome da se objasni kako se takve izuzetne razine redistribucije uopće mogu postići u sustavu gdje mikrologika tvrtke nagoni vlasnike na gušenje nadnica. Kritičar bi na odbijanje mogao odgovoriti inzistiranjem da ako je ovo kapitalizam, zašto mu se protiviti? Naravno, to ne doseže socijalizam, ali zašto njega uzimati kao slučaj za usporedbu? Zašto ga ne usporediti s barbarstvom viktorijanskih ekonomija slobodnog tržišta ili sa svim pustošenjima nereguliranog kapitalizma dvadeset prvog stoljeća? Ako socijalna demokracija izgleda kao rijetka kaša u usporedbi s potpunim socijalizmom, ona u usporedbi sa slobodnotržišnim alternativama izgleda kao divan napredak.

Nadalje, kritičar bi mogao primijetiti i da je socijalistička pro- tučinjenica, u svakom slučaju, puko imaginarna. Slobodni smo

usporediti je s redistributivnim kapitalizmom, no, zapravo, ne znamo je li ambiciozniji ideal socijalizma uopće *ostvariv*. Još nismo imali prilike vidjeti nijedan njegov primjer. Ekonomije sovjetskog tipa postigle su značajno smanjenje nejednakosti, ali su isto tako bile neuspješne u podizanju ukupnih standarda života. Ono što su stekle u egalitarizmu, izgubile su u ekonomskoj dinamici. I to je sustav usmjerilo prema snižavanju životnih standarda umjesto njihovu podizanju. Prema tome – nastavio bi kritičar – daleko od toga da kapitalizam nije dosegao poželjniji cilj, ono čemu smo svjedočili u socijalnoj demokraciji na njezinom vrhuncu možda je, zapravo, blizu onome najboljem što možemo učiniti. Fokusirati se na ono što ona odbacuje jest zanimljivo, ali nema praktičnog značaja.

Promjenjivost kapitalizma zbog toga zaista predstavlja izazov strukturnoj klasnoj teoriji. Trebamo objasniti što se dobiva inzistiranjem na granicama koje nameće klasna struktura kada je sustav očito toliko prilagodljiv.

4.5

Kontingencija unutar granica

Odgovor je sljedeći: ograničavajući učinci klasne strukture osjećaju se ne samo u načinu na koji oni odbacuju „socijalističke“ mogućnosti; oni su također važni u odlučivanju kako i kada su reforme *unutar* kapitalizma moguće. Kao što je predstavljeno u prvim dvama poglavljima, središnja je posljedica klasne strukture ta da, dok raspodjeljuje ekonomske resurse društvenim akterima, ona raspodjeljuje i političke sposobnosti – ona, dakle, određuje sposobnost klasnih aktera da slijede svoje interese i uvjete pod kojima mogu uspjeti. Što znači da će se pokušaji koji bi sustav htjeli pogurati u egalitarnijem smjeru, čak i kada ne postoji namjera bijega iz kapitalizma, suočiti s veoma specifičnim skupom uvjeta usađenim od strane same klasne strukture – osobito sa snažnim porivom poslodavaca da se odupru svakom takvom pokušaju te s potrebom radništva da

se osloni na kolektivnu akciju radi nadilaženja tog otpora. Nadalje, čak i kada radništvo uspije uvesti egalitarniji režim, njegova je stabilnost veoma blisko povezana sa sposobnošću radništva da ga učvrsti. U tim situacijama gdje su politička istaknutost i organizacijska moć radništva u padu, trebamo očekivati da će stabilnost socijaldemokratskih režima trpjeti. Klasna struktura ograničava, dakle, institucionalno variranje na dva načina – prilagođavajući interese akterā s obzirom na reforme i forsirajući nejednak odnos moći između natjecateljā čak i kada slijede te ograničenije reforme. Čineći to, ona postavlja uvjete u kojima socijalna demokracija može biti utemeljena i održavana. Ovo je drugi način da se kaže da ona objašnjava ne samo ono što se *odbacuje* već i opseg variranja *unutar* sustava.

Klasa tijekom uspona socijalne demokracije

Minimalna tvrdnja u obranu strukturne teorije jest ta da, ako je točna, ona predviđa da će bilo koja značajna promjena u egalitarnom smjeru izazvati otpor poslodavaca. To je zato što je egalitarna redistribucija sklona imati dva efekta. Prvo, ona smanjuje ovisnost radnika o tržištu rada budući da im se kao građansko pravo dodjeljuje pristup osnovnim dobrima. Na taj su način radnici u najnaprednijim socijalnim demokracijama bili u mogućnosti kao pravo dobiti pristup zdravstvenoj skrbi, stanovanju, obrazovanju, brizi o djeci i drugim prednostima. Pristup tim dobrima bio im je osiguran bez obzira na njihov radni status. Ovo kao posljedicu ima neizravno povećanje njihove pregovaračke moći u odnosu na njihove poslodavce zato što fizička dobrobit radnikā više nije potpuno ovisna o imanju stalnog zaposlenja. Mogli su više riskirati u postavljanju zahtjeva svojim šefovima budući da je postojala manja prijetnja da će iz odmazde biti otpušteni.

Druga motivacija za otpor poslodavca jest ta da su sve socijalne demokracije pokušale – iako u različitim stupnjevima – smanjiti

S

Saez, Emmanuel 148, 182

Sanders, Bernie 21

Sewell, William 20–21, 31, 34–35, 120,
124, 175, 179

Smith, Adam 55, 120, 176, 178

Stephens, John 148, 180, 182

T

Thatcher, Margaret 162–163

Therborn, Göran 111, 147, 179, 181–182

Thompson, Edward 12, 47–49, 117, 121,
175–176

Trump, Donald 105

W

Weber, Max 40, 176

Wiesenthal, Helmut 66–67, 177

O autoru

Vivek Chibber američki je akademik, profesor sociologije na Sveučilištu u New Yorku, društveni teoretičar i urednik. Područja njegova interesa su razvoj, socijalna teorija i politika, a piše za časopise *Socialist Register*, *American Journal of Sociology*, *Boston Review* i *New Left Review*. Autor je triju knjiga, *Klasna matrica. Socijalna teorija nakon kulturnog obrata*, *Postkolonijalna teorija i sablast kapitala* te *Bez pomaka: stvaranje države i kasna industrijalizacija u Indiji*, za koju mu je 2005. godine dodijeljena nagrada Barrington Moore. Chibber je u suradnji s Robertom Brennerom 2017. godine pokrenuo znanstveni časopis *Catalyst: Journal of Theory and Strategy*.